

пошук та встановлення учнями в текстах різноманітних логічних зв'язків. Працюючи з розглянутими текстами, діти оволодівають вмінням встановлювати причинно-наслідкові, часові, просторові та інші логічні зв'язки, вчать зставляти й порівнювати окремі факти, знаходити і виправляти в тексті невідповідну за змістом інформацію. Організація пошуку дітьми протиріч, правильних і помилкових суджень, причин і наслідків певних подій, аналіз поведінки та висловлювань героїв творів стимулюють розвиток в учнів розумової діяльності та сприяють формуванню смислової сторони процесу читання.

Ключові слова: молодші школярі з тяжкими порушеннями мовлення, дислексія, недоліки смислового боку процесу читання, вправи розвивального характеру.

Голуб Н.М. Недостатки смысловой стороны процесса чтения и особенности их коррекции у детей с тяжелыми нарушениями речи

В статье рассматриваются закономерности и особенности формирования смысловой стороны процесса чтения, определяются характерные недостатки смысловой стороны чтения у детей с тяжелыми нарушениями речи. Дети указанной категории часто поверхностно, фрагментарно воспринимают содержание текста, поэтому затрудняются выделить в произведении главную мысль, недостаточно понимают логические связи, не фиксируют характерные особенности событий, явлений, затрудняются выразить свои эмоционально - оценочные суждения.

В статье рассмотрены особенности коррекционно-развивающей работы с таким контингентом учащихся. Приведены примеры текстового материала, использование которого целесообразно сочетать с заданиями развивающего характера, стимулирующими поиск и нахождение учащимися в текстах различных логических связей. Работая с рассмотренными текстами, дети овладевают умением устанавливать причинно- следственные, временные, пространственные и другие логические связи, учатся сопоставлять и сравнивать отдельные факты, находят и исправляют в тексте несоответствующую по своему содержанию информацию. Организация поиска детьми противоречий, правильных и ошибочных суждений, причин и последствий определенных событий, анализ поведения и высказываний героев произведений стимулируют развитие у учащихся умственной деятельности и способствуют формированию смысловой стороны процесса чтения.

Ключевые слова: младшие школьники с тяжелыми нарушениями речи, дислексия, недостатки смысловой стороны процесса чтения, упражнения развивающего характера.

Golub N.M. Disadvantages meaning of the reading process and especially their correction in children with severe speech disorders

The article examines regularities and peculiarities of the semantic of the reading process, defined disadvantages of semantic side reading in children with severe speech disorders. Children of this category are often superficial, fragmented perceive the meaning of the text, and therefore hampered identify the main idea in the text, is not enough to understand logical connections, is not fixed of the characteristics of events, phenomena, it difficult to express their emotional- evaluation judgments.

The article discusses the features of correctional and developing work with such contingent of pupils. Examples of textual material the use of which should combine with the tasks of developing character, stimulating the search for and establishment of the pupils in the texts of various logical connections. Working with texts discussed, children acquire the ability to establish causal, temporal, spatial and other logic relationships, learn to compare some facts, find and correct the text inappropriate content information. Organization of children finding contradictions, of correct and false judgments, causes and consequences of certain events, behavior analysis and expression heroes works stimulate the development of pupil' mental activity and contribute to the formation of semantic aspects of the process of reading.

Keywords: pupils with severe speech disorders, dyslexia, semantic shortcomings of the process of reading, exercises evolving nature.

Стаття надійшла до редакції 25.10.2013 р.

Статтю прийнято до друку 25.10.2013 р.

Рецензент: д.п.н., проф. Шеремет М.К.

УДК: 376(09)

**ІЗ СТОЛІТТЯ В СТОЛІТТЯ
НЕЗАБУТНІ ІМЕНА ПЛЕЯДИ ОРГАНІЗАТОРІВ ДЕФЕКТОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ
АЗБУКІН ДМИТРО ІВАНОВИЧ
(1883-1953)**

Гроза Е.П.

кандидат педагогічних наук, доцент

Нове, XXI, століття ознаменувалася в діяльності ІКПП помітними подіями. Їх перелік і трактування може бути змістом окремої статті, де знайде місце і факт збільшення кількості кафедр та їх комплектування за фахом і науковим рівнем кадрів, функціонування науково-дослідної лабораторії, випуску нового «Дефектологічного словника», визначеного в якості навчального посібника, поповнення списку публікацій членів кафедр, регулярного випуску «Наукового часопису», успішного проведення кількох олімпіад, проведення Педагогічних читань кафедрою сурдопедагогіки та численних заходів кожної кафедри, перелік осіб, що здобули новий статус: кандидат наук, доктор наук, звань доцента, професора.

Мета даної статті згадати творчий внесок в дефектологічну освіту Азбукіна Д.І., одного з плеяди

організаторів дефектологічної освіти, якому в 2013 році виповнилося б 130 річниця з дня його народження. До речі в новому «Дефектологічному словнику» (2011 р. редактори Бондар В.І. і Синьов В.М.) прізвище Азбукіна Д.І. названо першим, оскільки зміст словника підготовлений за звичаєм у алфавітному порядку. Його творчий життєвий шлях описаний у двох перших словниках з дефектології, виданих в Москві в 1964 і 1970 рр. і у всіх українських дефектологічних словниках, що свідчить про плідність його праці.

В час нашого навчання в МАПІ протягом 1949-1953 року співпав з часом його роботи в інституті в якості професора, де він був постаттю поважною і шанованою. Нам пощастило його слухати, вчитися у нього, пізнавати нові для нас наукові терміни з медицини, оскільки він, в першу чергу, був спеціалістом-психоневрологом і знайомив нас з новими для нас науками: психопатологією, невропатологією та клінікою олігофреній, а також «звітувати» на екзаменах. І тому, на нашу думку, є право та обов'язок не оминати факту цього річниця його народження. Дмитра Івановича Азбукіна слухали разом з нами Леонгард Е.І., Єк В.І., Перова М.М. та інші, прізвища яких уже на слуху у студентів, що навчаються в даний час. Сподіваємося, що студенти-початківці теж зацікавляться подробицями становлення дефектологічної освіти, якою в свій час опікувався Д.І. Азбукін, який досяг наукового звання доктора педагогічних наук, наукового звання професора та заслуженого діяча науки РСФСР, члена-кореспондента АПН РСФСР.

Чому Д.І. Азбукіна можна віднести до плеяди організаторів вищої дефектологічної освіти? Тому що, він не просто був лектором, викладачем, а і завідував кафедрою психопатології в 2-ому МГУ і пізніше в МАПІ, в якому ще і був ряд років деканом, певний час очолював НДІ дефектології АПН РСФСР, сприяв розв'язанню проблем навчання сліпоглухонімих в Україні, яка повстала поряд з І.П. Соколянським та яку він успішно розв'язував (Умань, Одеса, Харків).

Організаційна робота з підготовки кадрів для спеціальних закладів передбачала підготовку навчальних планів, розроблення змісту лекційних курсів, випуску посібників та методичних рекомендацій. Вища освіта повинна була ставати системною і розгалуженою, хоча тривалий час вона здобувалася лише в МАПІ імені В.І.Леніна, ЛДПІ імені А. Герцена та КДПІ імені О.М. Горького. Проблема вищої дефектологічної освіти включає завдання підготовки кадрів для спеціальних закладів у відповідності з потребами суспільства. Становлення спеціальної дефектологічної освіти співпало з часом і великих змін в країні, важких обставин і боротьби поглядів на особливу категорію дітей, які представляли собою таку групу дітей, що різнилися і за фізичними, і за розумовими можливостями. Їх треба було ще вивчати, дізнаватися можливості і відхилення від норми, які самі по собі теж ще не були глибоко, достеменно вивчені і описані. Розв'язувати такі проблеми можна лише ентузіастам і цілеспрямованим особистостям. Такими на той час виявилися Володимирський А.В., Соколянський І.П., Виготський Л.С., Лаговський М.М., Данюшевський І.І., Дьяков О.І., Рау Ф.А., Парканова І.К., Ласточкина Є.Г., Хватцев М.Є. та інші. Нами названі більш відомі з радянського періоду дефектологічної науки (1924-30-50 рр.). Азбукін Д.І. мав багато однолітків – однодумців і прихильників з учнів. Він був засновником журналу «Вопросы дефектологии», в якому висвітлювалися теоретичні та практичні матеріали життя того часу: здобутки вчених і практиків та пошуки нового і кращого, насущного. Така робота журналу здійснювалася з 1928 року по 1931 рік, нелегких в житті країни, як відомо з історії. Редакторська робота Азбукіна Д.І. віднімала у нього багато часу, але вона була корисною для справи всіх, хто займався узагальненням здобутого. Пізніше він ще працював відповідальним редактором «Известий АПН РСФСР», не полишаючи власної наукової і викладацької роботи.

Знайомлячись з публікаціями Д.І. Азбукіна неможна не здивуватися таким широким діапазоном його наукових інтересів. Він залишив матеріали своїх завершених і незавершених дописів, які свідчать про його мудрість, працелюбність і прихильність до колективізму. В його списку 80 публікацій поряд з власними монографіями, статтями, рецензіями, досить багато робіт у співавторстві, що є свідченням і такої його риси, як товарииськість та доброзичливість. Діяльність вченого, який пройшов шлях від лікаря-психоневролога до керівника колективами на різних сходинках власного підйому до професора, заслуженого діяча науки, члена-кореспондента АПН РСФСР, високо оцінена. Він нагороджувався орденами Леніна, Трудового Червоного Знамени. В 2013 році Дмитру Івановичу Азбукіну виповнюється 130 років з дня народження.

Література

1. **Азбукин Д.И.** Дефектологическое движение в СРСР за последние десятилетие / Азбукин Д.И. // Сборник «Вопросы дефектологии» №1 - М., 1928.
2. **Азбукин Д.И.** Основы психопатологии и психогигиены детского возраста для педагогов / Азбукин Д.И. // Бюро заочного обучения при педфаке 2-го МГУ Дефектологическое отделение – М., 1930.
3. **Азбукин Д.И.** Клиника олигофрений / Азбукин Д.И. // Учебное пособие для педагогических институтов и педагогов-дефектологов – М.: Учпедгид, 1936.
4. **Азбукин Д.И.** Методические укладання к курсу «Клиника олигофрений» / Азбукин Д.И. // Для заочников-педагогов детских домов системы НКССО – М.: Стеклограф. НКПС, 1937.
5. **Азбукин Д.И.** Умственная отсталость детей и как с ней бороться / Азбукин Д.И. // М.: Главсоцвос, 1926.
6. **Учене записки дефектологического факультета Московського государственного пединститута имени Бубнова А.С.** / Под ред. Д.И. Азбукина и Ф.А. Рау – М., 1936.
7. **Книга для учителей школы глухонемых** / Под ред. Азбукина Д.И., Зыкова С.А., Рау Ф.Ф. – М.: Изд-во АПН РСФСР ин-т дефектологи, 1949.
8. **Проблемы специальной педагогики и психологи** / Известия АПН РСФСР, вып. 19 / Под ред. Д.И. Азбукина – М.,

1948. 9. Лаговский Н.М. Основы сурдопедагогики/ Под ред. Д.И. Азбукина – М.: ЦИЗПО, 1931. 10. Особенности обучения во вспомогательной школе // Методические руководства для педагогов вспомогательных школ и педагогических техникумов / Под ред. Д.И.Азбукина и Е.Н. Завьяловой – М.: Госучпедгид, 1934.

References

1. Azbukin D.I. Defektologicheskoe dvizhenie v SRSR za poslednie desyatiletie / Azbukin D.I. // Sbornik «Voprosy defektologii» №1 - М.,1928. 2. Azbukin D.I. Osnovy psihopatologii i psihogigieny detskogo vozrasta dlya pedagogov / Azbukin D.I. // Byuro zaochnogo obucheniya pri pedfake 2-go MGU Defektologicheskoe otdelenie – М., 1930. 3. Azbukin D.I. Klinika oligofreniy / Azbukin D.I. // Uchebnoe posobie dlya pedagogicheskikh institutov i pedagogov-defektologov – М.: Uchpedgid, 1936. 4. Azbukin D.I. Metodicheskie ukladannya k kursu «Klinika oligofreniy» / Azbukin D.I. // Dlya zaochnikov-pedagogov detskih domov sistemy NKSO – М.: Steklograf. NKPS, 1937. 5. Azbukin D.I. Umstvennaya otstalost detey i kak s ney brotsya / Azbukin D.I. // М.: Glavsotsvos, 1926. 6. Uchene zapiski defektologicheskogo fakulteta Moskovskogo gosudarstvennogo pedinstitutu imeni Bubnova A.S. / Pod red. D.I. Azbukina i F.A. Rau – М., 1936. 7. Kniga dlya uchiteley shkoly gluhonemyh / Pod red. Azbukina D.I., Zykova S.A., Rau F.F. – М.: Izd-vo APN RSFSR in-t defektologii, 1949. 8. Problemy spetsialnoy pedagogiki i psihologi / Izvestiya APN RSFSR, vyp. 19 / Pod red. D.I. Azbukina – М., 1948. 9. Lagovskiy N.M. Osnovy surdopedagogiki/ Pod red. D.I. Azbukina – М.: TsIZPO, 1931. 10. Osobennosti obucheniya vo vspomagatelnoy shkole // Metodicheskie rukovodstvo dlya pedagogov vspomagatelnyh shkol i pedagogicheskikh tehnikumov / Pod red. D.I. Azbukina i E.N. Zavyalovoy – М.: Gosuchpedgid, 1934.

Гроза Е.П. Из століття в століття. Незабутні імена плеяди організаторів дефектологічної освіти. Азбукін Дмитро Іванович

Стаття присвячена науковій творчості відомого дефектолога радянського періоду становлення сурдопедагогіки як науки та практики спеціального навчання дітей з певними вадами, зокрема, з порушеннями слухової функції. Його творчий шлях починався з власної практики як лікаря-психопатолога і включав обов'язки керівника різних ланок галузі освіти. Осягаючи основи для становлення системи спеціальної освіти дітей, що мають певні вади психічного розвитку, Азбукін Д.І. здобув науковий ступінь доктора педагогічних наук і звання професора. Плідні наукові дослідження з різних актуальних проблем науки – дефектології розширювали творчу працю науковця-лектора, викладача. Азбукін Д.І. визнаний як один з організаторів дефектологічної освіти і був носієм звання заслуженого діяча освіти. Ім'я Азбукіна Д.І. не може бути забутим, а його діяльність повинна бути пошанована продовжувачами справи тієї плеяди організаторів дефектологічної освіти, що діяли в часи минулого століття і в Україні (Володимирський А.В., Соколянський І.П., Гуслистий П.Г., Краєвський Р.Г., Грищенко М.М., Єременко І.Г. та інші). Історія дефектології зберігає і інтуїтивні знахідки пошукувачів шляху корекції та реабілітації аномальних дітей. Сучасні підходи до розв'язання завдання інтеграції дітей з особливими потребами в суспільство демонструють трансформацію термінів, якими користувалися дефектологи, але це не принижує досвіду попередників.

Ключові слова: психопатологія, клініка олігофреній, розумова відсталість, проблеми спеціальної педагогіки і психології.

Гроза Е.П. Из века в век. Незабываемые имена плеяды организаторов дефектологического образования. Азбукин Дмитрий Иванович

Статья посвящена научному творчеству известного дефектолога советского периода возникновения сурдопедагогики как науки и практики специального обучения детей с определенными недостатками, в частности, с нарушениями слуховой функции. Его творческий путь начинался из собственной практики как врача-психопатолога и включал обязанности руководителя различных звеньев области образования. Постигая основы для становления системы специального образования детей, имеющих определенные недостатки психического развития, Азбукин Д.И. получил степень доктора педагогических наук и звание профессора. Плодотворные научные исследования по различным актуальным проблемам науки - дефектологии расширяли творческий труд ученого - лектора, преподавателя. Азбукин Д.И. признан как один из организаторов дефектологического образования и был носителем звания заслуженного деятеля образования. Имя Азбукин Д.И. не может быть забытым, а его деятельность должна быть уважаема продолжателями дела той плеяды организаторов дефектологического образования, действовавших во времена прошлого века и в Украине (Владимирский А.В., Соколянский И.П., Гуслистый П.Г., Краевский Г. Г., Грищенко Н.Н., Еременко И. и др.). История дефектологии сохраняет и интуитивные находки соискателей пути коррекции и реабилитации аномальных детей. Современные подходы к решению задачи интеграции детей с особыми потребностями в общество демонстрируют трансформацию терминов, которыми пользовались дефектологи, но это не унижает опыта предшественников.

Ключевые слова: психопатология, клиника олигофрений, умственная отсталость, проблемы специальной педагогике и психологии.

Groza E.P. For centuries. Galaxy of unforgettable names of organizes mental retardation education. Azbukin Dmitry Ivanovich

The article is devoted to the scientific work of renowned pathologists Soviet period to Surdo-Pedagogy as a science and practice of special education for children with certain disabilities, particularly with impaired hearing function. His career began with his own practice as a physician and included psychopathologist as head of various stages of education. Comprehending the basis for the development of special education children with certain disabilities mental development, Azbukin DI received the degree of Doctor of Pedagogical Sciences and professor. Fruitful research on various topical issues of science - defectology expanded creative labor scholar - lecturer, teacher. Azbukin DI recognized as one of the organizers of education and mental retardation was the bearer of the title of Honored Worker of Education. Name Azbukina DI not be forgotten, and his work should be honored continuation of the galaxy organizers retardation of Education, acting during the last century in Ukraine (Vladimir A., Sokolyansky IP, Huslystyy PG, R. Krajewski G., Gryschenko M., Eremenko IG and others). History defectology stores and intuitive findings seekers path correction and

rehabilitation of abnormal children. Current approaches to solving the challenge of integrating children with disabilities into society demonstrate the transformation of the terms used by pathologists, but this does not detract from the experience of predecessors.

Key words: psychopathology, clinical oligophrenic, mental retardation, problems of special education and psychology.

Стаття надійшла до редакції 30.10.2013 р.

Статтю прийнято до друку 04.11.2013 р.

Рецензент: д.п.н., акад. Синьов В.М.

УДК: 376.1-056.2

КОРЕКЦІЙНО-РЕАБІЛІТАЦІЙНА ДОПОМОГА ОСОБАМ З ПСИХОФІЗИЧНИМИ ПОРУШЕННЯМИ ЯК СУСПІЛЬНИЙ ФЕНОМЕН ТА ОБ'ЄКТ СПЕЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ

Дегтяренко Т.М.

доктор педагогічних наук, доцент

Розпочата в Україні реформа спеціальної освіти вимагає глибокого, всебічного і творчого осмислення корекційно-реабілітаційної діяльності як суспільного феномену. Критичне переосмислення історичного досвіду визначається виваженими підходами до розроблення інноваційних стратегій у галузі спеціальної освіти, дозволяє розробляти освітні технології, які забезпечуватимуть трансформаційну перебудову галузі в умовах глобалізації всіх соціальних процесів.

В основу вивчення системи корекційно-реабілітаційної допомоги особам з психофізичними порушеннями як суспільного феномену були покладені ідеї А. Моля [20], засновника теорії соціодинаміки, які, при вивченні соціодинаміки допомоги особам з психофізичними порушеннями та/або з інвалідністю, надають можливість усвідомити закономірності процесів і тенденцій, що відбуваються в освітній галузі на сучасному етапі, теоретично їх пояснити та осмислити; встановити послідовність та циклічність змінюваності певних фактів і процесів і т.п. Соціодинаміка (від лат. *societas* – суспільство; від грец. *dynamikos* – рух) передбачає рух і зміну певних явищ в залежності від розвитку суспільства. Відповідно, предметом вивчення стають не стільки певні явища, скільки суспільні фактори або соціальні механізми, що змінюють їх.

Аналіз наукової літератури з проблеми надання допомоги особам з психофізичними порушеннями, зокрема, з становлення та розвитку корекційно-реабілітаційної допомоги [3–6; 9; 11; 15–18; 24–25; 28; 29 та ін.] із зазначених вище позицій надав можливість простежити вплив суспільних факторів на еволюцію поглядів на допомогу людині з особливими потребами. Існувало дві тенденції – негативна й позитивна, які збереглися і до нашого часу. Загальновідомо, що на ранніх етапах рабовласницької формації особи з психофізичними порушеннями не мали права на життя й ще в ранньому дитинстві підлягали знищенню.

У період Середньовіччя особи з фізичними вадами знаходилися в повній соціальній ізоляції, були нужденними, піддавалися інквізиторським катуванням й приниженням. Сформувалася традиція дискримінації осіб з фізичними й психічними порушеннями, оскільки суспільство не визнавало їх дієздатними. Таким людям не дозволялося брати участь у громадському житті, недостатність реальних уявлень про можливості розвитку дітей із психофізичними недоліками перешкоджали їх навчанню та вихованню.

Існуючі в суспільстві дискримінаційні тенденції стосовно осіб з психофізичними порушеннями зберігалися до XIX ст. й знайшли відображення у тогочасних філософських трактатах. Зокрема, у філософських працях Ф. Ніцше була представлена концепція «надлюдини», одним із положень якої був постулат: «Нехай загинуть слабкі і виродливі – перша заповідь нашого людинолюбства. Треба ще допомогти їм загинути. Що шкідливіше будь-якого пороку? – Співчувати слабким і калікам» [21, 19].

Подібні погляди мали вплив на формування дискримінаційних тенденцій і в XX ст. Було обґрунтовано поняття «соціальний дарвінізм», що призвело до визнання права більшості й в подальшому спонукало до знищення осіб з психофізичними порушеннями.

Однак, у процесі становлення цивілізаційних форм державного управління людство перейшло від негативного до позитивного ставлення до осіб з психофізичними порушеннями.

Зародження цих тенденцій бере початок з античної епохи. В Афінах вважали, що сліпонароджені здатні краще пізнавати свій внутрішній світ, у них глибше розвивається розум і уява. Саме в Афінах було вперше підготовлено спеціальні програми для навчання сліпих громадян. Афіняни з особливою повагою ставилися до незрячих, які мали освіту, а незаможні сліпі одержували грошову допомогу. Історія зберегла імена великих сліпих: Гомера, Апія Клавдія, Цека, Геракліта Ефеського (Темного) та багатьох інших [12].

Історичні дослідження спеціальної педагогіки засвідчують, що в період Середньовіччя суспільне становище людей з вадами у Київській Русі принципово відрізнялося від країн Західної Європи. Їм надавалась